

Hönsäters alunbruk.

Hönsäters Alunbruk

Den första egentliga industrin i Hönsäter kom till redan år 1768. Då anlades Hönsäters Alunbruk, vars tillverkning av alun utskeppades från Hönsäters hamn. Alun är ett salt, som var känt redan under forntiden. Under 1600- och 1700-talen fick det allt större användning inom medicin och som betningsmedel vid färgning av textilvaror. Saltet finns färdigbildat i naturen och kan lätt som utfällning ur alunskiffer genom så enkla processer som rostning och urlakning. Förutom råvaran alunskiffer var förutsättningen för ett alunbruk riklig tillgång på ved för bränningen och vatten för lakningen.

Skogen var det inge mycket bevänt med i början av 1700-talet. Man fick tom hämta hushållsbränsle från annat håll nedanför berget. Kring mitten av 1700-talet hade dock skogen inte på Kinnekulle, utan för övrigt i hela Sverige, växt till sig, så att ett tidigare förbud med anläggande av nya bränslekrävande alunbruk upphävdes av Rikets ständer år 1766.

Det var då som Ryttmästare Harald Jacob Lenck såsom förvaltare av Hönsäters säteri för sin kusin, den siste av Stake-ätten friherre Harald Gustav Stake, passade på och fick tillstånd att anlägga ett alunverk med två enkla pannor vid Hönsäter. Till en början var tillverkningen av ringa omfattning. I slutet av 1770-talet framställdes årligen omkring 70 tunnor alun. Man sysselsatte sex ständiga arbetare och vid tid, då kokningen pågick, dessutom sex dagsverkskarlar. Under 1780-talet steg årsproduktionen till omkring 120 tunnor (1 tunna = 145 liter).

Efter friherre Stakes död förvärvades Hönsäters-godset år 1796 av hovjunkaren Bengt von Hofsten. Då han ansåg sig kunna driva alunverket med alunskiffer som bränsle i stället för ved, begärde och erhöll han 1797 privilegium för inalles 8 enkla pannor. Årstillverkningen steg nu efter hand. Under vart och ett av åren 1824 och 1825 uppges den till 772 tunnor men 1826 stannade den vid 574 tunnor. Det året hade alunkokningen legat nere i tre månader pga. vattenbrist. Detta trots att man anlagt alunbruket strax norr om Hönsäters gård vid vägens norra sida mitt för den stora f.d. fiskdammen, varifrån man normalt kunde räkna med mer än tillräcklig vattentillgång.

Vid denna tidpunkt rapporterar alunbrukets inspektör Korsell angående sysselsättning; "De vid Bruket engagerade och sysselsatta arbetare, hafva under omnämnda trenne år utgjort 83 personer af arbetsföre Qvinnor och män. De på dessas förtejnst uppehåll egande Personer af underåriga Barn och Orkeslösa äro inalles 59 st. Utom dessa finns 11 personer gratialister, hvilka dels af sjukdom, dels af ålderdom äro oförmögne att något arbete uträtta".

Rörelsen fortsatta med en viss avmattning speciellt under 1850 och 1860-talet. År 1873 hade tillverkningen vid alunverket sedan några år legat helt nere. Nu revs fabriksbyggnaderna ner och marken utjämnades med undantag för en smedja och en snickareverkstad, som ännu finns kvar och används i viss utsträckning för gårdens bruk.